

University of Groningen

Inspiratie uit de West voor een geïntegreerde herziening van het Wetboek van Strafrecht

Hullu, J. de

Published in:

Pet af : liber amicorum D.H. de Jong

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2007

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Hullu, J. D. (2007). Inspiratie uit de West voor een geïntegreerde herziening van het Wetboek van Strafrecht. In B. F. Keulen, G. Knigge, & H. D. Wolswijk (editors), *Pet af : liber amicorum D.H. de Jong* (blz. 155-176).

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Inspiratie uit de West voor een geïntegreerde herziening van het Wetboek van Strafrecht

J. DE HULLU^o

1. Inleiding

Dirk Herman de Jong heeft zich in zijn lange academische loopbaan meermalen opbouwend kritisch uitgelaten over de kwaliteit van nieuwe wetgeving, zoals in een editorial uit 1985 in *Delikt en Delinkwent* (p. 713-715) over *Onsystematische strafwetgeving*: “Bij nieuwe strafwetgeving valt in toenemende mate het zorgelijke verschijnsel te constateren dat voor bepaalde problemen (deel)oplossingen worden gegeven die slecht passen in bestaande materieelrechtelijke en processuele structuren, in de loop der tijd geleidelijk en zorgvuldig opgebouwd door wetgevende en dogmatische arbeid of ontstaan in de praktijk van de strafrechtspleging.” Hij waarschuwt daarbij voor het misverstand “dat aandacht voor de dogmatiek gelijk zou staan met het vasthouden aan bestaande systemen. In werkelijkheid is die aandacht juist onmisbaar bij het aanbrengen van veranderingen.” Nog sterker toegespitst op het materiële strafrecht valt te wijzen op zijn bijdrage *Vorbereidingshandelingen in het Algemeen Deel: een slag in de lucht* met onder meer de volgende passage: “Maar waar de discussie echt over moet gaan, is over de vraag of deze systeembreuk (het in de titel bedoelde wetsontwerp, JdH) wel of niet onder bepaalde actuele omstandigheden aanvaardbaar is, en zo ja, in welke vorm en omvang. Dat is een heldere vraagstelling die ook zinnelijk is. Want systemen hebben niet een boven discussie verheven eeuwigheidswaarde, zodat een systeembreuk niet per definitie slecht is. Anderzijds moeten bepaalde cruciale verworvenheden overeind worden gehouden.”¹

Openstaan voor en onafhankelijk meedenken over zorgvuldige veranderingen, dat is de mij aansprekende attitude die uit deze bijdragen spreekt. In die lijn zou ik graag het mij aan het hart gaande thema van (de wenselijkheid van) een geïntegreerde herziening van het Wetboek van Strafrecht willen bespreken, mede omdat recente ontwikkelingen in Aruba in mijn ogen ook inspirerend kunnen zijn voor het Nederlandse materiële strafrecht. Het is in dit boek ook passend om aandacht aan Aruba te besteden omdat de alleen ogenschijnlijk koele noorderling Dirk Herman de Jong óók daar veel werk heeft verzet en zich daar naar verluidt buitengewoon op zijn gemak voelt. Ik begin hieronder met een puur Hollandse bespreking van het thema, schets daarna iets van de Arubaanse ontwikkelingen, waarna ik kort afrond.

---

^o Raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden.

¹ DD 1992, p. 36-57, in het bijzonder p. 38.

2. Naar een geïntegreerde herziening van het Wetboek van Strafrecht?

2.1 Inleiding

Artikel 1 lid 1 Sr heeft in de huidige strafrechtspleging in ieder geval een technische betekenis: strafbepalingen en strafbedreigingen mogen niet ten nadele van de verdachte worden toegepast op gedragingen die zijn begaan vóór de invoering van de wettelijke regeling. Maar dit verbod van terugwerkende kracht heeft tevens als programmatische consequentie dat de wetgever alert moet zijn op het bij de tijd houden van de wettelijke regeling. Technische en maatschappelijke ontwikkelingen moeten adequaat en tijdig worden verwerkt, manco's moeten snel worden verholpen. Deze permanente, mede uit het legaliteitsbeginsel voortvloeiende opdracht voor de wetgever lijkt mij van niet te onderschatten belang. Regelmatige heroverweging door de wetgever houdt ook de interpretatiemoeilijkheden voor de strafrechter binnen de perken en geeft bovendien de mogelijkheid voor de wetgever om te reageren op de rechtspraak. Zo lag indertijd bij de omstreden rechtspraak over verkrachting binnen het huwelijk het eigenlijke probleem in de wetgeving.² Algemene rechtsvormende keuzes moeten in beginsel door de wetgever worden gemaakt.³ Bij in de rechtspraak gebleken serieuze twijfel over de vraag of een bepaalde extensieve uitleg of toepassing van een strafbepaling aanvaardbaar is, zou bij voorkeur de wetgever moeten kiezen.⁴

In dit perspectief is het in ieder geval op het eerste gezicht opmerkelijk dat het Wetboek van Strafrecht nog steeds in hoofdlijnen uit 1886 stamt, terwijl er maatschappelijk, technisch, sociologisch en moreel gezien zoveel is veranderd. De democratische legitimatie die van wetgeving kán uitgaan – en verondersteld wordt daarvan uit te gaan – vermindert navenant.⁵ Is acceptabel dat de hoofdlijnen van het materiële strafrecht nog uit 1886 stammen? Is het stelselmatige van het materiële strafrecht voldoende bewaakt bij de diverse wijzigingen nadien? Lopen wet en rechtspraak nog voldoende met elkaar in de pas? Noopt de dynamiek van de strafrechtspleging niet tot een herbezinning op de wettelijke regeling? Die vragen winnen nog aan belang nu in deze tijd van snel toenemende internationalisering een positie voor het nationale strafrecht moet worden bepaald, terwijl er daarnaast

---

² Vgl. bijv. HR 9 februari 1988, NJ 1988, 613 m.nt. GEM.

³ Ook benadrukt door P.A.M. Mevis, 'De betekenis van het legaliteitsbeginsel in de rechtsontwikkeling naar een eigentijds strafrecht', in: P.C. Bogert en T. Kooijmans (red.), *Over de grens van het legaliteitsbeginsel*, Deventer 2000, p. 1-35; genuanceerd hierover K. Rozemond, 'Waar ligt de grens van het legaliteitsbeginsel?', in dezelfde bundel, p. 37-64.

⁴ Vgl. M.S. Groenhuijsen & F.P.E. Wiemans, *Van elektriciteit naar computercriminaliteit*, Arnhem 1989, p. 109-120.

⁵ Vgl. K. Rozemond, *Strafvorderlijke rechtsvinding*, Deventer 1998, p. 34: 'wij hebben niet op de wetgever gestemd die de inhoud van deze wetboeken heeft vastgesteld en de wetgever die dat heeft gedaan, is niet gekozen volgens de democratische maatstaven van tegenwoordig.'

steeds meer noodzaak ontstaat tot afgrenzing en coördinatie met bestuursrechtelijke handhaving.

Dat de strafwetgever voor goede, bij de tijd zijnde wetgeving moet zorgen op het gebied van het materiële strafrecht, werd in de Justitiebegroting voor 2003 in algemene zin krachtig onderschreven: 'het is van groot belang dat de Wetboeken van Strafvordering, Strafrecht en bijzondere wetten bij de tijd zijn en blijven'.⁶ Ook de toegankelijkheid van het recht kan daardoor worden bevorderd. Deze instructienorm geldt voor specifieke strafbaarstellingen, maar ook voor de algemene leerstukken. Het legaliteitsbeginsel impliceert meer dan het formele vereiste van 'een' strafbepaling waarop aansprakelijkheid kan worden gebaseerd. Zijn er dan al met al niet genoeg redenen voor een integraal herzien Wetboek van Strafrecht?

2.2 Argumenten voor een geïntegreerde herziening

Bij zo'n herbezinning op de wettelijke regeling denken, herijking of hercodificatie gaat het mijns inziens in de kern om een 'geïntegreerde herziening', een algehele heroverweging waarbij de samenhang van onderdelen in het oog wordt gehouden.⁷ Daarbij moet worden benadrukt dat bij een herziening grote delen van het wettelijk stelsel onveranderd zouden kunnen blijven omdat ze nog steeds blijken te beantwoorden aan hedendaagse denkbeelden. Ook de wenselijkheid van continuïteit kan en mag bij een heroverweging een rol spelen. De strafwet ontleent zijn gezag mede aan vastheid en blijvendheid; dat bevordert norminprenting en naleving.

Zo'n geïntegreerde herziening is een manier van ordenen van rechtsregels die de systematiek kan dienen. Deze gedachte werd indertijd door Modderman bijna idyllisch verwoord met zijn pleidooi om de belangrijkste delicten in één wetboek samen te brengen ter bevordering van 'het bewustzijn dat het gansche wetboek als één harmonisch geheel op te vatten en te verklaren is en dat elk artikel eerst zijne volledige betekenis bekomt wanneer het met alle andere in verband wordt gebracht'.⁸ Toegankelijkheid, consistentie en stelselmatigheid zijn aanbevelenswaardig en worden inderdaad gestimuleerd door een samenhangende regeling die als geheel bij de tijd is. De huidige Grondwet bepaalt in art. 107 lid 1: 'de wet regelt (...) het strafrecht en het strafprocesrecht in algemene wetboeken, behoudens de bevoegdheid tot regeling van bepaalde onderwerpen in afzonderlijke wetten.' Formeel is aan die verplichting voldaan, maar de instructienorm die in dit voorschrift

⁶ *Kamerstukken II* 2002/03, 28 600 VI, nr. 2, p. 51 en 52, waar ook werd gesproken over 'het op orde houden' (zoals na wetsevaluatie en t.b.v. 'de consistentie tussen en binnen de wetboeken') en over modernisering (zoals 'bijv. aanpassingen aan technologische ontwikkelingen, aanpassingen voortvloeiende uit veranderingen van opvatting of aanpassingen i.v.m. Straatsburgse jurisprudentie').

⁷ Ontleend aan M.S. Groenhuijsen, 'Naar een geïntegreerde herziening van het Wetboek van Strafvordering', in: D.R. Doorenbos & R.J. Verweij (red.), *Hercodificatie Wetboek van Strafvordering*, Nijmegen 1991, p. 35.

⁸ H.J. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht*, deel II, tweede druk herzien door J.W. Smidt, Haarlem 1891/2, p. 2.

mede ligt besloten, wordt niet ten volle waargemaakt met de huidige wetgeving, die ten dele verbrokkeld is en door de wetgever al erg lang niet meer tegen het licht is gehouden. Per saldo is ook het Wetboek van Strafrecht 'ondergesneeuwd onder een grote hoeveelheid ongecodeerd recht, ten dele in bijzondere wetten en ten dele in vormen van buitenwettelijk recht'.⁹

Voor een geïntegreerde heroverweging kan ook nog pleiten dat de internationalisering van de strafrechtspleging niet alleen vraagt om een eigen plaatsbepaling, maar daarbij ook behulpzaam kan zijn doordat het aanleiding en als het ware een natuurlijke gelegenheid geeft om het eigen wettelijk stelsel te toetsen aan denkbeelden die in belangrijke landen om ons heen leven. Kennisneming van bijvoorbeeld buitenlandse (her)-codificaties kan interessant en inspirerend zijn. Ook dan betekent heroverweging niet dat alles zou moeten worden veranderd. Corstens heeft de kanttekening geplaatst dat bijvoorbeeld in Frankrijk de nieuwe Code Pénal per saldo niet zoveel vernieuwing laat zien (maar men kan van mening verschillen over de vraag wat voldoende vernieuwing is¹⁰), en hij leidt daaruit af 'dat een herziening van het Wetboek van Strafrecht maar weinig op zal leveren'.¹¹

Zelf zou ik aanmerkelijk optimistischer zijn over het vermoedelijke resultaat van een algemene herziening. In de eerste plaats zijn er diverse onderdelen uit de Nederlandse strafwetgeving aanwijsbaar, waar heroverweging naar mijn verwachting zeker tot zinvolle vernieuwing zou leiden. Bovendien kan een heroverweging, die niet direct tot veel wijzigingen leidt, toch heel zinnig en legitimerend zijn om te bezien of (en wellicht te bevestigen dat) de regeling van het materiële strafrecht overeenstemt met onze ideeën daarover.¹² Door zo'n heroverweging kan bovendien beter weerstand worden geboden aan op zichzelf wellicht begrijpelijke, maar in wezen onjuiste denkbeelden over een verouderd strafrecht. Het Nederlands Juristenblad bijvoorbeeld heeft in 1996 veel aandacht aan 'het juridisch tekort' gewijd, waarbij ter inleiding van dat thema onder meer werd gesteld: 'Het Wetboek van Strafrecht en dat van Strafvordering blijken hopeloos verouderd te zijn in de strijd tegen wat zich de georganiseerde misdaad laat noemen. Zijn de concepten van misdaad en straf zoals die in onze wetboeken staan nog te hanteren in de volgende

---

⁹ J.F. Nijboer, *De doolhof van de Nederlandse strafwetgeving*, Groningen 1987, p. 151.

¹⁰ Het Wetboek kent t.a.v. de rechtspersoon bijv. een meer verrijnde regeling dan art. 51 Sr. Ook op andere terreinen zijn talloze veranderingen doorgevoerd, bijv. t.a.v. noodweer, zeden- en milieudelicten en misdaden tegen de menselijkheid. Bovendien zijn vorm en formulering in veel gevallen gerenoveerd, waarmee men beoogde duidelijker en meer eigentijdse strafwetgeving te verkrijgen. Ook is gestreefd naar meer systematiek en samenhang. Zie voor een handzaam overzicht bijv. *Le nouveau Code Pénal*, Éditions Techniques (*Droit pénal- La semaine juridique (JCP)*), 1992.

¹¹ Interview met G.J.M. Corstens in AA 1994, p. 571: 'zij komen qua vernieuwing niet verder dan de introductie van het corporatief daderschap en dat kennen wij in het commune strafrecht al sinds 1976; terwijl de Fransen toch niet dom zijn.'

¹² Dat is overigens wat anders dan het integraal overnemen en daardoor actualiseren van de toelichtende stukken bij de regeling, vgl. daarover A-G Jörg in zijn conclusie voor HR 9 maart 2004, NJ 2004, 675 m.nt. Mevis en De Lange.

eeuw?’¹³ Tegen dergelijke – erg losjes geformuleerde – indrukken, die nu ook weer in het kader van terrorismebestrijding opkomen, valt veel in te brengen, maar de indruk die kennelijk bestaat, vind ik toch veelzeggend en relevant. Wanneer zo’n beeld op bredere schaal leeft, dan kan de wetgever er verstandig aan doen dat door een herziening op zijn realiteitswaarde te onderzoeken en tegelijkertijd van zijn grond te ontdoen.

2.3 Standpunten in de literatuur en eerdere pogingen

In de literatuur is eerder gepleit voor een integrale herziening. In de perceptie van Bosch bijvoorbeeld bestond al in 1965 eenzelfde situatie als ten tijde van het instellen van de Staatscommissie in 1870: sterk veranderde maatschappelijke opvattingen en omstandigheden, een gedeeltelijk van het Algemeen Deel afwijkende dogmatiek en rechtspraak en een Bijzonder Deel dat veel belangrijke delicten niet bevat en ten dele uit de tijd is. ‘Langzamerhand loopt de eenheid van het strafrecht – een van de punten die de commissie bij haar werk het belangrijkste achtte – ernstig gevaar. Dit draagt tot de rechtszekerheid niet bij.’ Hij bepleitte daarom een nieuw wetboek waarin de algemene beginselen van materieel strafrecht zouden moeten worden verwoord en de verschillende misdrijven volledig verzameld. ‘Een wetboek is geen monument bestemd om de eeuwen te trotseren.’¹⁴ Met dit laatste sloot hij aan bij diverse opmerkingen van Modderman zelf over de dynamiek van het strafrecht en over de onmogelijkheid van een ‘volmaakte codificatie’.¹⁵

Strijards heeft dit pleidooi krachtig ondersteund tijdens het honderdjarig bestaan van het Wetboek in 1986. Hij wees daarbij nog op het verlies van consistentie binnen het Wetboek zelf door de talloze partiële wijzigingen en op de noodzakelijke verwerking van de sterke ontwikkeling van het internationale strafrecht.¹⁶ En Van Veen kwam in 1994 tot de slotsom dat ‘de vaste hand van de ontwerpers van het wetboek een losse hand is geworden van de ontwerpers van vele strafbepalingen buiten het Wetboek’.¹⁷

¹³ P.F. van der Heijden, ‘Het juridisch tekort’, *NJB* 1996, p. 835.

¹⁴ A.G. Bosch, *Het ontstaan van het Wetboek van Strafrecht*, Zwolle 1965, p. 241-245.

¹⁵ Bijv. H.J. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht*, deel I, tweede druk herzien door J.W. Smidt, Haarlem 1891/2, p. 8: ‘De denkbeelden zijn in hunne vaart niet te stuiten, de heerschende begrippen maken plaats voor andere, nieuwe instellingen scheppen nieuwe behoeften.’ en p. 14: ‘Voor een volmaakte codificatie is geen enkel tijdstip geschikt. Elke tijd is een tijd van overgang, en ten allen tijde is het mensdom en dus ook de wetgever onvolmaakt.’

¹⁶ G.A.M. Strijards, ‘Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht na de codificatie’, in: J.P. Balkema e.a. (red.), *Gedenkboek honderd jaar Wetboek van Strafrecht*, Arnhem 1986, p. 55, 56.

¹⁷ Th.W. van Veen, ‘Inleiding materieel strafrecht in beweging’, *AA* 1994, p. 6; hij wees op een mindere samenhang wanneer het wetboek zijn centrale plaats verliest en de codificatiegedachte minder leeft en hij noemde in dat verband belangrijke bijzondere wetten zoals de WvW en WvD (die ook eigen sancties kennen), Opiumwet en WvM. Een integrale herziening bepleitte hij overigens niet expliciet.

Hoe kijkt de wetgever tegen een geïntegreerde herziening aan? In 1986 werd door Minister van Justitie Korthals Altes niet ontkend dat sommige onderdelen van de wettelijke regeling verouderd waren; daarvoor hoefde hij ‘waarlijk niet te verwijzen naar de bepalingen over het tweegevecht of de haast spreekwoordelijk geworden tagrijn’. Maar een herijking leek hem toch niet aan de orde, niet alleen op grond van praktische bezwaren maar vooral ook ‘omdat het Algemeen Deel volstaan heeft met het vastleggen van een aantal algemene rechtsbeginselen en principes, waarvan de algemene geldigheid, los van een bepaald tijdsgewricht, zo duidelijk en overtuigend is dat zij de tand des tijds ongeschonden hebben doorstaan’. Hij merkte lachend en met kennelijke instemming op dat Minister van Justitie Samkalden in 1965 had toegezegd zich over de wenselijkheid en mogelijkheid van een herziening van het Algemeen Deel te beraden, maar nooit op die toezegging was teruggekomen.¹⁸

Latere ministers hebben zich bij mijn weten niet in meer positieve zin over een herijking uitgelaten. Uit de algemene instemming van Minister van Justitie Korthals in 1999 met de ontwikkeling van ouderschap en deelneming in dogmatiek en rechtspraak, die ook geen ‘geen grote weerstanden’ opriep zodat hij wijziging van de wettelijke regeling terzake niet nodig achtte, komt geen enkel enthousiasme naar voren voor een vergaande herziening.¹⁹ Daarvoor zag hij in algemene zin ook onvoldoende redenen: ‘Ons Wetboek van Strafrecht, dat door ontwikkelingen in onder meer de economie, de globalisering en informatisering op onderdelen is gewijzigd en aangevuld, is meer dan honderd jaar na inwerkingtreding op hoofdlijnen nog steeds een adequate catalogus van strafbare feiten.’²⁰ Bij een zoektocht naar obsoleete strafbaarstellingen werden niet veel meer dan de bepalingen over het tweegevecht geschikt geacht voor vervallenverklaring.²¹ Minister van Justitie Donner meende in 2002 in een discussie met critici over zijn strafrechtelijke plannen weliswaar ‘dat juristen niet altijd bereid zijn een aantal grondslagen ter discussie te stellen en eventueel te herijken’, terwijl hij zelf vooropstelde ‘dat men op een aantal terreinen de discussie moet aangaan en op vruchtbare wijze antwoord moet proberen te vinden op de reële behoefte van de samenleving naar een betere bescherming’,²² maar een integrale herziening van het Wetboek van Strafrecht leek zeker niet tot zijn prioriteiten te behoren.

Het verleden laat overigens een enkele, erg interessante poging tot echte herijking zien. In 1900 bood Minister van Justitie Cort van der Linden een omvangrijk ont-

---

¹⁸ F. Korthals Altes, ‘Ministerieel ten geleide’, in: J.P. Balkema e.a. (red.), *Gedenboek honderd jaar Wetboek van Strafrecht*, Arnhem 1986, p. 2, 3.

¹⁹ *Kamerstukken II* 1999/2000, 26 519, nr. 6, p. 17. Dezelfde terughoudende opstelling heeft hij over een heroverweging van de samenloopregeling (*Kamerstukken II* 1999/2000, 26 800 VI, nr. 66, p. 4, 5).

²⁰ Wet herijking wettelijke strafmaxima van 22 december 2005, *Stb.* 2006, 11.

²¹ *Kamerstukken II* 2001/02, 28 484, nr. 3, p. 17, 18.

²² Interview in *NJB* 2002, p. 1838-1845.

werp tot herziening aan, dat betrekking had op het Algemeen én Bijzonder Deel. De algemene overwegingen in de Memorie van Toelichting besloegen slechts één kolom. Na 'ruim twaalf jaar' ervaring met het nieuwe wetboek bleken de goede verwachtingen te worden bevestigd; de hoofdbeginselen ervan beantwoordden aan de eisen door het moderne strafrecht gesteld. Daarom werd in beginsel niet teruggekomen op geschilpunten die indertijd na grondige voorbereiding 'in een of andere zin zijn beslist. Het ware zeker niet wenschelijk na betrekkelijk korten tijd de debatten weer te openen of weder het recht en de rechtstoepassing op losse schroeven te zetten.' Daarop werd alleen een uitzondering gemaakt wanneer 'sedert de invoering nieuwe gezichtspunten zijn geopend, of, bij het tot stand komen, wat bij zoo omvangrijk werk onvermijdelijk was, argumenten die tot eene andere beslissing hadden moeten nopen, blijkbaar zijn over het hoofd gezien'. Daarnaast had de praktijk op onderdelen 'verschillende gebreken en leemten aan het licht gebracht'.²³

Dat is een aansprekende toon waarin zowel continuïteit als dynamiek en voortschrijdend inzicht aan bod komen. Het leidde tot een voorstel voor een geïntegreerde herziening, waarbij de hoofdmoot van het wetboek ongewijzigd bleef, maar ook veel onderdelen op een consistente wijze werden aangepast. Het Algemeen Deel werd op belangrijke onderdelen veranderd: opzet kreeg er bijvoorbeeld een plaats (door in de wet te bepalen waarop het opzet betrekking had en door het voorwaardelijk opzet te aanvaarden), poging en deelneming werden herzien en noodweer werd verruimd. Ook de bijzondere delicten werden geïntegreerd op nieuw beoordeeld. Dat leidde onder meer tot een wat andere werkwijze met de verwerking van opzet in de delictsomschrijving, maar eveneens tot aanpassing van de doodslagbepaling (ook als omissiedelict vormgegeven) en diefstal (het ontvreemden van elektriciteit werd geregeld).

Dit wetsontwerp is nooit in het parlement besproken. Vier jaar later trok Minister van Justitie Loeff het in, maar hij diende tegelijkertijd een afgeslankt ontwerp in – niet meer tot herziening, maar 'tot wijziging en aanvulling' van het wetboek. 'De bedoeling is hoofdzakelijk de in de praktijk noodzakelijk gebleken verbeteringen in het Wetboek aan te brengen, met terzijdestelling van alle zuiver theoretische bepalingen en wijsgeerige onderwerpen, die bij een herziening mede de aandacht zouden kunnen vragen.'²⁴ Ook dit wetsontwerp bestreek nog wel het hele wetboek, maar het werd evenmin verder behandeld. In de daarop volgende honderd jaar zijn bij mijn weten door de wetgever geen pogingen meer gedaan tot een echte herijking van het hele Wetboek van Strafrecht.

²³ *Kamerstukken II 1900/01*, 100, nrs. 1-7.

²⁴ *Kamerstukken II 1904/05*, 80, nrs. 1-3.

2.4 Eigen standpunt

Er was ruim honderd jaar geleden kennelijk uiteindelijk toch geen behoefte aan een omvangrijke heroverweging. Beide ingetrokken wetsontwerpen illustreren echter goed dat een evenwicht tussen continuïteit en dynamiek bereikbaar is. Toen was er al genoeg te doen aan het stelselmatig bij de tijd houden, doordenken en verbeteren van het Wetboek van Strafrecht, en een eeuw later is dat véél sterker het geval. De beschouwingen van Modderman spreken vaak nog wel aan omdat ze goed zijn doordacht en geformuleerd, zijn standpunten zijn vaak ook nog acceptabel, maar in wezen is het onze denkwereld toch niet meer.²⁵ Zowel door tijdsverloop als door gewijzigde omstandigheden lijkt mij dat er alle reden is ons af te vragen of wij nog het Wetboek van Strafrecht hebben dat wij willen. Dat de rechtspraak er (redelijk) goed mee uit de voeten kan, is niet alleen zaligmakend.

Bij een geïntegreerde herziening van de wettelijke regeling kan tot op zekere hoogte (maar ook niet meer dan dat) een onderscheid worden gemaakt tussen het Algemeen Deel van het Wetboek van Strafrecht en de bijzondere delicten. Voor de bijzondere delicten geldt in mijn ogen dat heroverweging de moeite waard kan zijn, bijvoorbeeld ten aanzien van eigentijdsheid, consistentie met latere wetswijzigingen en rechtspraak, en in verband met hedendaagse discussies over criteria voor strafbaarstelling en de keuze tussen handhavingssystemen. Veel bijzondere delicten uit het Wetboek van Strafrecht zijn volgens mij niet (meer) helemaal van deze tijd. Het duel was tot 2006 retorisch een goed voorbeeld, maar kan met andere worden aangevuld (stroperij, kinderdoodslag). En zou noodzaak en zin van de ‘dode strafbepalingen’ (die bijvoorbeeld nog nooit of na 1945 niet meer tot een strafrechtelijke afdoening hebben geleid) niet kunnen worden onderzocht? Gemeenschappelijk aan zulke voorbeelden is overigens dat de niet-eigentijdse regeling geen of weinig belemmering oplevert voor een moderne en adequate strafrechtspleging.

Maar er zijn ook voorbeelden te verzinnen die dringender zijn (de doorwerking van internet en meer in het algemeen van ict²⁶ of het ontbreken van een culpoze variant in de Opiumwet). Dit type voorbeelden heeft als gemeenschappelijk kenmerk dat ze wijzen op mogelijke leemten bij bijzondere delicten, die wel belemmeringen voor een moderne strafrechtspleging veroorzaken of die in ieder geval stelselmatige bezwaren of vragen oproepen. En zouden de ‘levende’ strafbepalingen, de delicten die de hoofdmoot van de strafrechtspleging vormen, het niet verdienen weer eens tegen het licht te worden gehouden? Daarbij gaat het niet zozeer om de vraag of de delicten moeten worden gehandhaafd, maar vooral om de vraag of de delictomschrijvingen verbetering behoeven. Voldoen bijvoorbeeld bij diefstal de kwalifice-

²⁵ Vgl. over die ons inmiddels vreemde negentiende eeuw bijv. M. Mathijssen, *De gemaskerde eeuw*, Amsterdam 2002.

²⁶ Vgl. het overzicht van B.-J. Koops, Th.A. de Roos & C. van Dijk, ‘Materieel strafrecht en ICT’, in: B.J. Koops (red), *Strafrecht en ICT*, Den Haag 2004, p. 29-78, maar ook de perikelen rond wetsontwerp 26 671 (Computercriminaliteit-II).

rende en privilegerende omstandigheden nog wel? Diefstal van vee uit de weide, in een spoortrein die in beweging is en stroperij lenen zich onmiskenbaar voor modernisering. En hoe hedendaags is het stelsel van geweldsdelicten nog, bijvoorbeeld in verband met groepsgeweld of op het punt van de voorbedachte raad? Ook de privatisering roept problemen op bij delictsomschrijvingen waarin over een ambtenaar wordt gesproken.²⁷ Bij een geïntegreerde herziening van bijzondere delicten valt mijns inziens al met al nog veel nuttigs te doen.

Voor het Algemeen Deel geldt de verouderdheid minder en is continuïteit bovendien belangrijker. En in een andere mate dan voor concrete strafbepalingen geldt, kan een open formulering en regeling van algemene leerstukken voordelen hebben. De ruimte die begrippen als opzet, overmacht en medeplegen bieden, heeft veel aansprekende rechtsontwikkeling opgeleverd. Het uitgangspunt van de wetgever (van 1886, maar ook wel van daarna) dat wetenschap en vooral de rechtspraak voor een nadere invulling van algemene leerstukken moeten zorgen, kent een risico van te globale wetgeving en een gebrek aan democratische legitimatie voor de regels uit rechtspraak en dogmatiek. Maar het heeft eveneens onmiskenbaar belangrijke voordelen en lijkt vaak onvermijdelijk. Ten aanzien van de wettelijke regeling van het materiële strafrecht moet immers worden aanvaard dat het niet goed mogelijk, maar in verband met wenselijke flexibiliteit ook onwenselijk lijkt om dogmatische onderscheidingen en regels steeds in wetgeving vast te leggen.²⁸ Zo valt over een eventuele wettelijke basis voor functioneel daderschap 'niet goed in te zien hoe die regeling vorm zou moeten krijgen' op een concretiserende, beperkende wijze.²⁹

Maar anderzijds moet toch ook het Algemeen Deel een eigentijds en adequaat beeld geven van de belangrijkste algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid (voorzover die zich voor wettelijke regeling lenen). Zouden bijvoorbeeld de ontwikkelingen rond het schuldbeginnsel en overmacht niet enigszins in het Algemeen Deel moeten zijn terug te vinden? Het Algemeen Deel is bovendien de plaats om het eigen karakter van het Nederlandse strafrecht, afgezet tegen andere rechtsgebieden en tegen internationale invloeden, in hoofdlijnen weer te geven.

Men zou een geïntegreerde herziening van het materiële strafrecht op zichzelf nog breder kunnen bezien en daarbij ook – met reden – de bijzondere wetgeving kunnen betrekken en zelfs kunnen denken aan een herschikking van regels van materieel recht, sanctierecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht, maar om enig draagvlak te creëren voor de gedachte van een geïntegreerde herziening van het materiële strafrecht, is het vermoedelijk verstandig om die gedachte voorshands

²⁷ Vgl. bijv. HR 30 mei 1995, *NJ* 1995, 620 m.nt. 't H (over art. 249 lid 2 Sr), HR 18 mei 2004, *NJ* 2004, 527 (over art. 139 Sr) en HR 24 april 2007, *LJN* AZ 3309 (over art. 184 Sr).

²⁸ Vgl. W. Nieboer, 'De materiële dogmatiek - renovatie nodig', *DD* 1981, p. 503-505.

²⁹ A.M. van Woensel, 'De zorgen van de functionele dader', *AA* 1994, p. 436. Ook G.J.M. Corstens, interview in *AA* 1994, p. 571, zag hierbij slechts 'ongelooflijke vaagheden' voor zich.

te beperken tot het huidige Algemeen Deel van het Wetboek en de bijzondere delicten daaruit.

Wanneer ook daarvoor een draagvlak ontbreekt (ik kan me natuurlijk ook wel iets voorstellen bij bezwaren tegen zo'n grote operatie), dan zou toch in ieder geval wel overweging verdienen om meer dan nu gebeurt diverse onderdelen van het materiële strafrecht zo veel mogelijk in een zekere samenhang te herzien. Al vaker is geopperd en bepleit om op deze manier 'wetgevingsthema's en -complexen' te beschouwen.³⁰ Ook uit de in de inleiding geciteerde opmerkingen van Dirk Herman de Jong proef ik een voorkeur voor deze praktische weg.

Bij recente wetgeving is er van zo'n geïntegreerde herziening op onderdelen naar mijn mening soms te weinig terecht gekomen. Het was bijvoorbeeld beter geweest indien bij de algemene strafbaarstelling van voorbereidingshandelingen in art. 46 Sr ook de bijzondere voorbereidingshandelingen uit art. 10a Opiumwet, de samenspanning uit art. 80 jo 96 Sr alsmede art. 140 Sr waren betrokken. De in 1994 herziene Wegenverkeerswet levert op zichzelf een voorbeeld op dat wel navolging verdient. De tamelijk integrale aanpassing door de Wet Terroristische Misdrijven uit 2004 en de door het parlement gestimuleerde herzieningen van de verjaring en van de strafmaxima uit 2005 bieden, los van de inhoudelijke waardering van die operaties, andere redelijk aansprekende voorbeelden van een geïntegreerde herziening van een wetgevingsthema, ook al deden de politieke actualiteit en onrust het stelselmatige karakter van deze herzieningen niet altijd goed. In het materiële strafrecht zijn zeker meer onderwerpen aanwijsbaar, die zich voor zo'n geïntegreerde herijking op beperkte schaal lenen, zoals de regeling van daderschap en deelneming, het stelsel van strafuitsluitingsgronden en de samenloopregeling. Ook kan worden gewezen op thema's bij bijzondere delicten, zoals de zeden, groepsriminaliteit en vermogensdelicten.³¹ Maar ook bij zo'n meer praktische benadering van een geïntegreerde herziening op thematisch te onderscheiden onderdelen blijft bij mij toch de vraag knagen: zijn de redenen voor een geïntegreerde herziening van het hele Wetboek van Strafrecht niet indringend genoeg?

3. Inspiratie uit de West?

3.1 Arubaanse activiteiten ten behoeve van een nieuw Wetboek van Strafrecht

Op 16 februari 2007 is aan de Arubaanse Minister van Justitie een prachtig werk aangeboden. Het is een enkele honderden bladzijden beslaand rapport³² van een

---

³⁰ Zie bijv. Toetsingscommissie voor wetgeving, *Kamerstukken II* 1993/04, 23 400 VI, nr. 49, p. 2.

³¹ Vgl. constructief over deze laatste categorie J.D. den Hartog & N.S. de With, 'Vermogensdelicten: te ingewikkeld geregeld?', *DD* 2002, p. 855-879.

³² Ik heb alleen een elektronische versie ter beschikking gehad. Mede daarom verwijs ik in het hierna volgende niet naar precieze paginanummers.

commissie die bij Ministeriële Beschikking van 30 maart 2003 was ingesteld: de “Commissie ter Herziening van het Wetboek van Strafrecht”, eerst onder voorzitterschap van de Procureur-Generaal Croes-Fernandes, maar vanaf 2005 van de Advocaat-Generaal Jörg.³³ De Commissie had tot – brede – taak de Regering “te adviseren aangaande de noodzakelijke wijzigingen, vernieuwingen en aanvullingen van het Wetboek van Strafrecht alsmede van aanverwante regelingen resulterende in nieuwe wetgeving, daaronder begrepen bijzondere verordeningen, die naar het oordeel van de Commissie dienen te worden gerealiseerd of aangepast.” Vanuit de Erasmus Universiteit is het werk in belangrijke mate voorbereid en ondersteund door een projectgroep onder leiding van De Doelder.

De Commissie heeft voor een praktische aanpak gekozen door “het Nederlandse Wetboek van Strafrecht als uitgangspunt te nemen voor de herziening van het Wetboek. Telkens is de vraag gesteld en beantwoord of die wetgeving voor ons land adequaat is en of aanpassingen aan de Arubaanse samenleving en de daarin gewortelde cultuur noodzakelijk zijn. Bovendien is waar nodig de Nederlandse tekst verbeterd of verduidelijkt. Daarnaast is de huidige wet geactualiseerd aan de hand van jurisprudentie, overige wetgeving en internationale verdragen.” Dat beperkte, mede door concordantie-overwegingen ingegeven uitgangspunt getuigt vermoedelijk van praktische wijsheid, alleen al omdat ook dan erg veel gedaan kan worden aan het Arubaanse Wetboek van Strafrecht dat in hoofdlijnen uit 1918 stamt. Ook met zo’n beperkt uitgangspunt valt er voor een Nederlandse strafrechtsjurist al veel interessants te lezen.

Bij de aanbieding van het rapport gaf voorzitter Jörg een samenvattend overzicht van de voorstellen waaruit ik ter inkadering het volgende licht: “Een zeer belangrijk onderdeel van het commissievoorstel betreft het sanctiestelsel. De straffen worden enigszins herijkt, vernieuwd en uitgebreid, en ook in de sfeer van de maatregelen staat het een en ander op stapel. (...) Inzake de strafuitsluitingsgronden houdt het commissievoorstel een codificering van de jurisprudentie van de Hoge Raad in. (...) Uit het wetboek verdwijnen een paar obsoleete bepalingen, zoals met betrekking tot de strafbaarheid van duellieren en abortus. Het eerste komt niet meer voor; het tweede is een reguliere medische ingreep binnen strikte grenzen. Er verdwijnen ook elders bepalingen omdat de inhoud door andere, nieuwere bepalingen wordt bestreken. (...) Een groter bereik krijgt de strafwet door: uitbreiding van de rechtsmacht, aanmerkelijke uitbreiding van het aantal samenspanningsbepalingen, verdere aanscherping van anti-terrorismebepalingen, de financiering en de poging tot financiering van terroristische activiteiten onder de al bestaande voorbereidingsbepaling te scharen, aanscherping van de zedendelicten, invoering van de speciale schuldgradatie van de roekeloosheid met een strafverhoging van 100% ten opzichte van het standaard schulddelict. (...) In het voorstel van de Commissie

---

³³ De Commissie bestond uit acht leden, afkomstig uit de strafrechtspraktijk, de universiteit en de directie wetgeving.

wordt bovendien uitvoering gegeven aan verschillende verdragen.” Uit dit overzicht volgt al dat er veel veranderingen worden voorgesteld. Maar is dus ook, zo moet worden benadrukt, veel ongewijzigd gebleven.

Hieronder wil ik enkele materieelrechtelijke punten (dus niet het sanctiestelsel waaraan de commissie veel aandacht heeft gegeven) kort nader belichten. Achtereenvolgens komen aan bod het opzet, de strafuitsluitingsgronden, voorbereiding en deelneming en de bijzondere delicten. De behandeling beoogt vooral om een indruk te geven van het werk van de Commissie. Het gaat mij daarbij niet om een inhoudelijke beoordeling van de voorstellen,³⁴ maar om een beeld te geven van de voorgestelde veranderingen. Vooral dat beeld is immers nuttig voor mijn eigenlijke vraagstelling over de wenselijkheid van een geïntegreerde herziening van het Nederlandse Wetboek van Strafrecht.

3.2 Wetende dat als opzetvorm

Interessant is dat de commissie voorstelt de onduidelijkheid rond de redelijk veel voorkomende opzetvorm ‘wetende dat’ op te lossen. Ik citeer uit de concept-Memorie van Toelichting: “Het uitgangspunt van de wetgever bij deze formuleringen is geweest dat “wetenschap” onvoorwaardelijk is: het betreft een vorm van zekerheid bij de dader. Vond de wetgever deze eis te streng (wat meestal te maken heeft met de bewijsbaarheid van die wetenschap), dan nam hij in de wetbepaling een alternatief op waardoor een serieus vermoeden al voldoende kan zijn. Nu heeft zich in de laatste jaren meermalen de vraag voorgedaan of ook voorwaardelijk opzet onder wetenschap, zekerheid van weten, kan vallen: “het bewust aanvaarden van de aanmerkelijke kans”. Volgens het uitgangspunt van de toenmalige wetgever kan dat niet, maar de Hoge Raad heeft in een aantal gevallen anders geoordeeld, met name wanneer aan een wetswijziging een argument kon worden ontleend om de strafbepaling ruimer toepasselijk te maken, dan uit de strikte opvatting van “wetende dat” zou voortvloeien (...). In de noot onder HR NJ 2004, 353 wordt door professor De Jong, hoogleraar aan de Universiteit Groningen en de Universiteit van Aruba onzes inziens dan ook terecht geschreven: “Zo rijst uit de rechtspraak het beeld op dat onder “weten” voorwaardelijk opzet niet wordt begrepen tenzij uit de wetsgeschiedenis het tegendeel volgt. Eigenlijk is dat ook niet verwonderlijk. Wil onder “weten” meer dan “weten begrepen worden dan ligt het voor de hand dat voor een dergelijke extensieve interpretatie uitdrukkelijke argumenten noodzakelijk zijn.” Nu ons wetboek een algemene herziening voorbereidt, is van deze gelegenheid gebruik gemaakt om een eind te maken aan mogelijke onzekerheid op dit punt. Wij zullen bij die delicten waar naar onze mening voorwaardelijk opzet en niet zekerheidsweten de ondergrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid moet zijn, de term “we-

---

³⁴ In enkele noten zal ik wel met een nadere verwijzing iets over mijn inhoudelijke waardering proberen aan te geven.

tende dat” of vergelijkbare bewoordingen vervangen door het begrip “opzet”. In sommige gevallen is de oplossing gekozen om als subjectief bestanddeel op te nemen: “opzettelijk onrechtmatig” (rustverstoring). In andere gevallen (laster) is in de memorie van toelichting apart aandacht gevraagd voor onze opvatting dat in dat geval de term ‘wetenschap’ onvoorwaardelijke opzet inhoudt. In de gevallen dat de opzetwetenschap gecombineerd is met een vorm van schuldwetenschap is dat meestal blijven staan: dat resulteert in twee mogelijke combinaties: of wel ‘weten of ernstige reden hebben te vermoeden’, dan wel ‘weten of redelijkerwijs moeten vermoeden’. Het zal duidelijk zijn dat ‘ernstige reden hebben om te vermoeden’ een zwaardere schuldvorm is dan ‘redelijkerwijs moeten vermoeden’. In de gevallen waarin ‘weten’ wordt gecombineerd met een vermoeden, omvat ‘weten’ ook voorwaardelijk opzet. Uit deze formulering blijkt immers dat de wetgever het hele scala van het zekerheidsweten tot en met het vermoeden heeft willen dekken.”

Weliswaar zou ik zelf liever een andere keuze maken door in het algemeen ervan uit te gaan dat voorwaardelijk opzet voldoende is voor het bewijs van ‘wetende dat’,³⁵ dat neemt niet weg dat ik het goed vind dat de commissie voorstelt de inderdaad bestaande onduidelijkheid op te lossen. De toelichting laat daarnaast ook zien dat bij een geïntegreerde herziening de verschillende schuldgradaties nog eens in overweging zouden kunnen worden genomen zodat in ieder geval een helder stelsel ontstaat.

3.3 De strafuitsluitingsgronden

Wat de algemene leerstukken betreft, zijn de meeste veranderingen die de Commissie voorstelt gericht op de strafuitsluitingsgronden. Het gaat daarbij niet alleen om een dogmatische indeling van die gronden, maar ook om voorstellen tot codificatie van rechtspraak. Daarnaast biedt het rapport nog enkele interessante beschouwingen over specifieke strafuitsluitingsgronden, terwijl in dit kader ook kan worden gewezen op het voorstel om in het algemeen het begrip wederrechtelijk te vervangen door onrechtmatig.

In de eerste plaats wordt voorgesteld de strafuitsluitingsgronden ook wettelijk duidelijk onder te verdelen in rechtvaardigings- en schulduitsluitingsgronden. “In de wetenschap is erkend dat de bestaande tekst geen recht doet aan het onderscheid tussen rechtvaardigingsgronden en schulduitsluitingsgronden, dat in de literatuur en rechtspraak sinds de totstandkoming van het Nederlandse Wetboek van Strafrecht wordt gemaakt. Een rechtvaardigingsgrond ziet op het element wederrechtelijkheid en houdt in dat de gepleegde daad niet strafbaar is, aangezien de daad gerechtvaardigd was. Dit houdt in dat niet alleen de pleger niet wordt gestraft, maar

---

³⁵ Nader beargumenteerd in J. de Hullu, *Materieel strafrecht; over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer 2006, p. 238-241.

evenmin een der deelnemers aan het bewezen verklaarde feit. Een schulditsluitingsgrond ziet op het element schuld en houdt in dat de pleger zelf geen verwijt wordt gemaakt van het begaan van het strafbare feit. Eventuele deelnemers aan het feit kunnen anderzijds wel degelijk strafbaar zijn. De wetgever heeft tot nu toe geen aanleiding gevonden om in het Wetboek van Strafrecht met deze uiteenlopende terminologie rekening te houden, zoals hij dat wel deed in het – later tot stand gekomen – Wetboek van Strafvordering. Heel bezwaarlijk is dit nu ook weer niet omdat het voor de burger voldoende is te weten dat hij op bepaalde gronden niet gestraft kan worden, en het onderscheid tussen deze twee categorieën strafuitsluitingsgronden voor de rechtstoepasser volstrekt helder is. Niettemin wordt van de gelegenheid van de algehele vernieuwing van het Arubaanse strafwetboek gebruik gemaakt om het dogmatische onderscheid in de wetteksten tot uiting te laten komen.” Dit voorstel – waarover men inhoudelijk natuurlijk anders kan denken³⁶ – leidt vooral tot een herschikking; daarnaast moet dan natuurlijk de overmacht worden gesplitst.³⁷

In de tweede plaats worden enkele “nieuwe”, dat wil zeggen thans te codificeren excepties voorgesteld. Het gaat hierbij om twee nieuwe rechtvaardigingsgronden – handelingen tijdens de beroepsuitoefening alsmede in sport- en spelsituaties³⁸ – en

---

³⁶ Zelf zou ik veel liever het eigene van de verschillende strafuitsluitingsgronden willen benadrukken, zie nader J. de Hullu, *Materieel strafrecht; over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer 2006, p. 271-276.

³⁷ “Bij overmacht als rechtvaardigingsgrond wordt in de jurisprudentie en literatuur veelal gesproken van “noodtoestand”. Deze terminologie wordt hier overgenomen. Om te onderstrepen, dat het hier om een rechtvaardigingsgrond gaat, is gekozen om het woord “gedrongen” te veranderen in het scherpere “gedwongen”. Het gaat er dus duidelijk om dat er voor de betrokkene geen redelijke alternatieven voorhanden waren.”

³⁸ Ter toelichting wordt hierbij aangevoerd: “Bij beroepsuitoefening denken we vooral aan artsen die operaties verrichten en daarbij op zichzelf beschouwd, zwaar lichamelijk letsel toebrengen; denk ook aan de fysiotherapeut die een patiënt pijn berokkent door zijn wervels op hun plaats te duwen. Ook politiemensen kunnen in de uitoefening van hun beroep te maken krijgen met de noodzaak pijn toe te brengen; soms zelfs letsel. Niet ieder beroepsmatig handelen evenwel bevrijdt van de strafrechtelijke aansprakelijkheid: het handelen moet volgens de regels van het beroep plaats vinden, en die regels moeten bovendien algemeen aanvaard zijn. Ondeskundig gedrag wordt dus niet beloond; evenmin is een acceptabel verweer dat bepaald gedrag in het desbetreffende beroep normaal en volgens de regels is, wanneer die regels géén algemene instemming ondervinden. Declaraties gebaseerd op verboden prijsafspraken mogen nog zo gebruikelijk zijn in een bepaald beroep: een doeltreffend verweer tegen valsheid in geschrift levert het niet op. Op de sportvelden wordt wel lichamelijk letsel toegebracht, veelal met voorwaardelijk opzet, zonder dat het tot strafvervolgning komt. Men vindt dat het tot het risico van de sport behoort dat men geblesseerd kan raken. Waar er sprake is van opzet in onvoorwaardelijke vorm, ligt dit anders. Onder strafbare gedragingen in spelsituaties denkt men meestal aan bepaalde vormen van vernedering onder studenten of vrienden die een speels karakter hebben. Menige bachelors party wordt met exhibitionisme ‘opgevrolijkt’. Veel spelletjes van kinderen onderling of van kinderen met ouders gaan gepaard met fysieke aanraking. Niet onder alle omstandigheden echter behoeft dit onschuldig te zijn; uiteindelijk zal de rechter in een concrete zaak moeten vaststellen waar het serieuze de grens van het speelse heeft overschreden.”

twee nieuwe schulditsluitingsgronden: dwaling én afwezigheid van alle schuld.³⁹

Bij de rechtvaardigingsgronden valt dan op dat het ontbreken van de materiële wederrechtelijkheid niet is gecodificeerd, maar de Commissie heeft daar welbewust – en in mijn ogen ook terecht⁴⁰ – voor gekozen: “Een dergelijke nieuwe grond zou enerzijds raakvlakken hebben met de strafuitsluitende werking van beroepsconform handelen en anderzijds met het handelen in noodtoestand. Het afwijkende is echter dat – anders dan bij noodtoestand – niet wordt gehandeld in een situatie waarin verschillende plichten tegenover elkaar staan en de nakoming van de ene plicht de verzaking van de ander impliceert; en – anders dan bij beroepsconform handelen – is het geen strikte voorwaarde dat het gaat om handelen ter uitvoering van een beroep. Toch is besloten een dergelijke bepaling niet voor te stellen, aangezien in dergelijke gevallen eerder gebruik kan en zal worden gemaakt van een ‘sociaal-adequate interpretatie’ van delictsbestanddelen, of, in de woorden van de enige jaren geleden overleden nestor van het Nederlandse strafrecht, de voormalige procureur-generaal bij de Hoge Raad, Remmelink: ‘creatieve interpretatie van delictsbestanddelen’.”⁴¹

Bij de schulditsluitingsgronden wordt gekozen voor wettelijke regeling van de verontschuldigbare dwaling (met een verwijzing naar het Melk-en-water-arrest ten aanzien van de feiten en het Motorpapierenarrest ten aanzien van het recht). Daarnaast wordt nog voorgesteld op te nemen de in algemene termen geformuleerde grond “afwezigheid van alle schuld” waarbij dan vooral wordt gedacht aan “de situatie waarin de verdachte wél op de hoogte is van de feiten en wél van het recht, maar er niets aan kon doen dat het strafbare feit werd begaan, zonder dat een andere strafuitsluitingsgrond kan worden ingeroepen (HR 2 februari 1993, NJ 1993, 476).” In het kader van een geïntegreerde herziening valt dan de volgende passage op: “Overigens is de uitdrukking “afwezigheid van alle schuld” niet geheel juist aangezien een zó vergaande eis in de praktijk niet wordt gesteld: een flintertje schuld mag bestaan zonder dat dit aan het met succes inroepen van de schulditsluitingsgrond in de weg staat.” Bestaat er dan *in dit verband* aanleiding de omschrijving aan te passen of leidt dat uiteindelijk tot begripsverwarring wanneer verder geen in-

³⁹ Het precieze voorstel luidt: “Niet strafbaar is een gedraging (...) e) gepleegd volgens algemeen aanvaarde regels van beroepsuitoefening; f) gepleegd als algemeen aanvaard uitvloeisel van vrijwillige deelneming aan sport of spel. Niet strafbaar is hij, die een gedraging pleegt (...) e) indien hij handelt ten gevolge van verontschuldigbare dwaling met betrekking tot de feiten of het recht; f) terwijl bij hem alle schuld daaraan ontbreekt.”

⁴⁰ Zie nader J. de Hullu, *Materieel strafrecht; over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer 2006, p. 333-339.

⁴¹ In dezelfde lijn redenerend is niet opgenomen een aparte regeling van het ouderlijk tuchtigingsrecht. “Uit het arrest van de Hoge Raad van 4 oktober 2005 nr 03011/04 kan worden afgeleid dat hij niet strafbaar oordeelt het “handelen van de verdachte dat vanuit opvoedkundig oogpunt zou kunnen worden verantwoord.” Op grond hiervan menen wij dat het niet nodig is een speciale voorziening voor het ouderlijk tuchtigingsrecht te creëren: met sociaal-adequate interpretatie van het woord mishandelen kan de rechtspraak zich zeer wel redden.”

houdelijke wijziging van het geldende recht wordt beoogd? Dat type moeilijke vragen zal bij een geïntegreerde herziening vaker rijzen.

In de derde plaats worden bij diverse excepties tekstuele wijzigingen voorgesteld: “Waar nodig wordt in het ontwerp aangegeven wat de essentie van de strafuitsluitingsgrond is, zodat de rechter hieraan houvast heeft. Dat houvast ontleent hij overigens reeds lang aan de vigerende rechtspraak van de Hoge Raad, maar het kan zeker geen kwaad dit nu in de wet neer te leggen.”

Ik licht de voorstellen voor noodweer eruit, mede omdat dit een van de meest levendige en dus relevante strafuitsluitingsgronden is. Ten aanzien van noodweer wordt de bestaande tekst enigszins gemoderniseerd: “Niet strafbaar is een gedraging (...) b) geboden door de noodzakelijke verdediging tegen de ogenblikkelijke onrechtmatige aanranding van lijf, eerbaarheid of goed van de dader zelf of een ander”. De aandacht verdient hierbij vooral de verandering van wederrechtelijk in onrechtmatig. “De bedoeling van dit ander woordgebruik is niet om af te wijken van de huidige jurisprudentie van de Hoge Raad (men zie bijvoorbeeld HR 9 februari 1971, NJ 1972, 1 of HR 14 oktober 1986, NJ 1987, 361) doch het woord ‘onrechtmatig’ lijkt beter aan te sluiten bij die jurisprudentie. Daarbij dient te worden vastgesteld dat het begrip ‘onrechtmatig’ behoort te worden gelezen binnen de context van het delict.”⁴² Zo wordt in feite een middenweg gekozen in de – vooral dogmatische – discussie over de zogenaamde facetwederrechtelijkheid.⁴³

Het zal naar de opvatting van de commissie overigens altijd zoeken blijven naar de grenzen van noodweer (en noodweerexces). “Hierin kan de wetgever de rechter niet verder voorgaan.” Daarom worden geen verdere concretiseringen in de bepaling voorgesteld en wordt expliciet niet overgenomen een Antilliaans voorstel voor een zekere wettelijke verruiming van noodweer in de vorm van een soort “bewijsvooronderstelling” voor noodweer bij verdediging in de eigen woning.⁴⁴

---

⁴² “Indien bijvoorbeeld een illegale vreemdeling met toestemming van de bewoner in een huis aanwezig is, dan is hij niet ‘onrechtmatig’ aanwezig en strafbaar voor huisvredebreuk, ook niet als zijn aanwezigheid in het Land überhaupt niet getolereerd wordt. En als iemand met diens toestemming, maar zonder kapvergunning (gesteld dat die nodig zou zijn) een boom omzaagt van zijn buurman, dan maakt die persoon zich niet schuldig aan het delict vernieling omdat er geen vergunning was. Het woord onrechtmatig dient als gezegd te worden geïnterpreteerd in de context van de strafbepaling, evenals dat het geval is bij de interpretatie van het huidige begrip ‘wederrechtelijk’. Het woord ‘onrechtmatig’ wordt in Boek II bovendien slechts gebruikt als een extra waarschuwing waarin tot uitdrukking wordt gebracht dat nadrukkelijk bedoeld wordt het strafbaar gestelde gedrag slechts te willen sanctioneren indien vast staat dat het gedrag onrechtmatig was. Normaal gesproken wordt deze extra waarschuwing in de omschrijvingen van de strafbare feiten achterwege gelaten en wordt een beroep op eventuele rechtmatigheid van het handelen overgelaten aan de verdediging in de vorm van een beroep op een rechtvaardigingsgrond. Maar in sommige gevallen gaat het om rechtens normaal gedrag dat alleen strafbaar is wanneer sprake is van een specifieke vorm van onrechtmatigheid. Die moet dan ook worden bewezen verklaard.”

⁴³ Terecht in mijn ogen; zie nader J. de Hullu, *Materieel strafrecht; over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer 2006, p. 178-185.

⁴⁴ “De Staten van de Nederlandse Antillen vergaderen in 2006 en 2007 over een aanvulling op de noodweerbepaling. De tekst luidt: “De verdediging, bedoeld in het eerste lid, wordt voorondersteld noodzakelijk te

Er wordt dus al met al veel voorgesteld bij de strafuitsluitingsgronden, maar tot echte inhoudelijke wijzigingen leidt dat niet. De waarde van een geïntegreerde herziening zou hier vooral in de toegenomen duidelijkheid en toegankelijkheid van het recht liggen, hetgeen mij overigens zeker bij strafuitsluitingsgronden niet onbelangrijk lijkt.⁴⁵

3.4 Voorbereiding van en deelneming aan strafbare feiten

Bij de regeling van de strafbare voorbereiding valt het voorgestelde nieuwe tweede lid op dat ook ten opzichte van de Nederlandse wetgeving als nieuw is bedoeld: “Onder voorbereiding van terroristische misdrijven wordt tevens begrepen de financiering dan wel poging tot financiering van die misdrijven.” “Naar onze mening is het ex art. 2, vierde lid van het internationaal Verdrag ter bestrijding van de financiering van terrorisme (New York, 9 dec. 1999) verplicht om naast het financieren ook de poging tot financiering van terroristische misdrijven strafbaar te stellen. Met betrekking tot de financiering is het een verdedigbaar standpunt, dat dit begrepen kan worden onder de formulering van het eerste lid van dit voorbereidingsartikel. Voor poging tot financiering gaat een dergelijke redering echter niet op. Ter wille van de duidelijkheid wordt hier in het tweede lid zowel financiering van terroristische misdrijven als een poging daartoe opgenomen.”

---

zijn, behoudens voor zover het tegendeel blijkt, indien de aanrander ten tijde van of direct voorafgaand aan de aanranding het misdrijf van artikel 144 begaat of heeft begaan, met dien verstande, dat het in dat artikel bedoelde ‘erf’ hier dient te worden begrepen als de onmiddellijke nabijheid van de woning.” Een grote wijziging ten opzichte van de huidige praktische en juridische werkelijkheid is dit niet. Het verschil is dat de rechter (en dus ook het OM) niet kan volstaan met het wachten op een beroep op noodweer in deze uitzonderlijke situatie en slechts in het geval dat een dergelijk beroep is gedaan de gronden van dat beroep moet onderzoeken. In dat voorgestelde stelsel wordt ervan uitgegaan, dat degene die (bijvoorbeeld) in zijn woning of winkel wordt beroofd en zich verweert tegen de directe aanranding van zijn goederen in beginsel in zijn gelijk staat door aan te nemen dat die verdediging noodzakelijk was tenzij het tegendeel wordt aangetoond. Met andere woorden: de rechter wacht niet op een beroep op noodweer; hij onderzoekt het ambtshalve, zelfs als het (nog) niet is gedaan. En in zijn eventueel veroordelend vonnis geeft hij aan, waarom hij de handeling van de verdachte niet noodzakelijk vindt. Met een dergelijke benadering wordt geluisterd naar de maatschappelijke roep om bij verdediging van de eigen private ruimtes in beginsel door justitie te worden gesteund in plaats van belaagd. Het zal duidelijk zijn dat deze verandering ook gevolgen heeft voor de benadering door politie en justitie van degenen die gebruik hebben gemaakt van de noodweerbepaling. In voorkomende gevallen lijkt arrestatie dan niet meer redelijk en kan het ook voorkomen dat de officier van justitie dusdanig preludeert op de te verwachten beslissing van de rechter dat de vervolging niet wordt ingesteld dan wel wordt gestaakt. Na ampele overwegingen is besloten deze Antilliaanse regeling hier te lande niet voor te stellen. De maatschappelijke druk voor een dergelijk stelsel is gering en er is geen juridische noodzaak om deze van Nederland afwijkende bepaling in de Arubaanse wet op te nemen, aangezien een billijke oplossing in daarvoor in aanmerking komende gevallen ook gevonden kan worden binnen het huidige systeem.”

⁴⁵ In dit verband kan er ook op worden gewezen dat in het ontwerp de samenloop-bepalingen geheel zijn herschreven; de veranderingen zijn ook hier ingegeven door het verlangen om de jurisprudentie meer in de wet tot uitdrukking te brengen waardoor deze leesbaarder wordt voor de gebruikers (waarbij misschien aan een andere doelgroep dan bij de strafuitsluitingsgronden moet worden gedacht).

Van de voorstellen over de deelnemingsvormen is in de eerste plaats het vermelden waard dat het doen plegen wordt geschrapt als aparte deelnemingsvorm. “Nu het leerstuk van het functioneel daderschap algemeen is aanvaard, volgens welke daderschapsfiguur het irrelevant is of de feitelijke uitvoerder van het delict al dan niet zelf strafbaar is, is een aparte plaats voor doen plegen nauwelijks meer nodig. De functionele dader is een pleger, ook al verricht hij niet zelf de fysieke gedraging. Doen plegen komt in het Duitse, Franse en Belgische recht niet voor. In Nederland heeft deze rechtsfiguur eerder voor moeilijkheden gezorgd dan dat zij moeilijkheden oploste. (...) Door schrapping wordt het misverstand vermeden, dat indien het openbaar ministerie (vooral in fraudezaken gebeurt dat wel) “doen invullen” of vergelijkbare woorden gebruikt, men meent dat daarmee bedoeld wordt op de juridische constructie doen plegen. Kortom: er is geen behoefte meer aan en handhaving werkt zelfs misverstanden in de hand. Slechts op één onderdeel zal van de rechter enige creativiteit moeten worden verlangd, en dat is bij het zogenaamde kwaliteitsdelict, en wel wanneer de feitelijke uitvoerder wél de wettelijk vereiste kwaliteit bezit, maar zelf niet strafbaar is. De rechter moet bereid gevonden worden om een functionele dader te zien in de persoon die heeft bewerkstelligd (of niet heeft voorkomen, terwijl hij dit wel in zijn macht had) dat een ander een strafbaar feit pleegt, dat deze persoon zelf niet kan plegen omdat hij de vereiste kwaliteit mist (die van ondernemer, koopman, ambtenaar, leverancier, importeur, etc.).”⁴⁶

In de tweede plaats wordt voorgesteld bij de uitlokkingsmiddelen op te nemen “*of door een andere feitelijkeid*”. “De middelen, die thans in de wet staan, voldoen niet meer. Met name in de moderne criminaliteit worden uitlokkingsmiddelen gebruikt, die nauwelijks kunnen worden omschreven, laat staan bewezen.” Er is zelfs over gedacht de deelnemingsvorm ‘uitlokking’ geheel te laten vervallen “aangezien er een neiging in de jurisprudentie is om deze vorm op te doen gaan in het “gewone” daderschap en wel als “medeplegen”. De Hoge Raad heeft immers de fysieke aanwezigheidseis van medeplegers op de plaats van het delict inmiddels laten vallen, zodat initiatiefnemers, die vroeger zouden zijn berecht als uitlokking tegenwoordig veelal kunnen worden geschaard onder “medeplegers”. Omdat niet onomstotelijk vaststaat, dat deze jurisprudentie op elk denkbaar geval van “uitlokken” van toepassing is en met name niet in die gevallen, dat een uitlokking het delict geheel aan de uitgelokte overlaat, wordt hier niet voorgesteld het begrip in het geheel te schrappen. Bovendien is uitlokken een begrip dat ook in de volksmond niet heeft afgedaan.”⁴⁷

⁴⁶ Graag akkoord, zie nader J. de Hullu, *Materieel strafrecht; over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer 2006, p. 437-444.

⁴⁷ Over het eerste voorstel zou ik toch aarzelen, zie nader J. de Hullu, *Materieel strafrecht; over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer 2006, p. 443-452.

3.5 Enkele voorstellen tot wijziging van bijzondere delicten

Duidelijk is dat ik in het verband van dit artikel zal moeten volstaan met een keuze van slechts enkele van de voorstellen die de Commissie op het bonte terrein van de bijzondere delicten doet. Bij die keuze heb ik een schuin oog gehouden op de Nederlandse bijzondere delicten en hun problemen. Ook hier moet overigens worden benadrukt dat bij een geïntegreerde herziening veel ongewijzigd kan blijven, maar dan wel als het ware opnieuw wordt geaccepteerd.

Er wordt in de sfeer van de betekenistitel het een en ander gedaan aan de in 2.4 al even aangestipte privatiseringsproblematiek. Daarbij wordt aangesloten bij de recente jurisprudentie over het begrip ambtenaar en ook wordt een bij de privatisering aansluitende definitie van “overheidsinstellingen” gegeven omdat men de werknemers van dergelijke instellingen blijvend onder de term ‘ambtenaren’ wil laten vallen.

De beperkingen van de overigens door mij als verstandig beoordeelde werkwijze van de commissie komen naar voren in de volgende, min of meer berustende passage in de toelichting bij de zedendelicten: “voor alle duidelijkheid wordt hier aangegeven dat de – niet onomstreden, maar wel geldende – jurisprudentie van de Hoge Raad over seksueel binnendringen van het lichaam zeer ruim is: noch het binnengedrongen lichaamsdeel noch het binnendringende object behoeft een geslachtsdeel te zijn, zoals blijkt uit het zogenaamde Tongzoenarrest (HR 21 april 1998, NJ 1998, 781).” Goed denkbaar is dat bij een iets ruimer opgevatte geïntegreerde herziening zulke rechtspraak kritischer tegen het licht zou worden gehouden en al dan niet zou worden geaccepteerd. Dat past in mijn ogen ook bij een goede taakafbakening tussen wetgever en hoogste rechter, waarbij misschien moet worden bedacht dat de wetgever meer mogelijkheden en vrijheid voor omgaan zou kunnen hebben dan de hoogste rechter, terwijl de wetgever onder omstandigheden ook meer vermag wanneer het om het ontwerpen van betere alternatieven gaat.

De titel belediging is op een interessante manier gemoderniseerd, ook ten opzichte van de Nederlandse tekst. Zo is bij smaad/smaadschrift in het eerste lid het woord ‘telastlegging’ vervangen door ‘beschuldiging’. In het tweede lid zijn gegevens uit geautomatiseerde werken toegevoegd. Het derde lid is geschrapt: de tekst “noch smaad, noch smaadschrift bestaat voor zover de dader klaarblijkelijk heeft gehandeld in het algemeen belang of tot noodzakelijke verdediging” leidt volgens de commissie tot meer vragen dan dat het antwoorden geeft. “Met name is hier de positie van journalisten in verband met art. 10 EVRM heikel. Het is juist dat dergelijke brede maatschappelijke vraagstukken gerubriceerd worden onder de algemene strafuitsluitingsgronden en niet onder specifieke, waarvan de verhouding tot de algemene gronden diffuus en onduidelijk is. Uit de schrapping van deze strafuitsluitingsgrond mag dus niet worden afgeleid dat de wetgever die grond in enigerlei vorm niet meer geldend zou achten.”

Bij euthanasie wordt de interessante keuze gemaakt om niet het tweede lid van art. 293 Sr over te nemen met de nadere regulering voor de niet strafbaarheid voor de arts die de euthanasie volgens medisch inzicht op oordeelkundige en verantwoorde wijze uitvoert. Weliswaar “kunnen wij niet om de rechtspraak van de Hoge Raad heen, volgens welke – voordat de wetgever euthanasie in Nederland wettelijk regelde – in bepaalde gevallen van levensbeëindiging op verzoek het beroep van een arts op de strafuitsluitingsgrond ‘noodtoestand’ (als vorm van overmacht) wordt geaccepteerd. Uit een gesprek dat de Commissie Strafrecht met een breed samengestelde groep artsen van het Oduber-ziekenhuis heeft gevoerd is naar voren gekomen dat zich in de medische praktijk van Aruba niet vaak op dit punt problemen voordoen, aangezien met palliatieve zorg het lijden van uitzichtloos zieke patiënten wordt verzacht. Niettemin is er bij de artsen wel behoefte aan duidelijkheid in dezen aangezien zij begrijpelijkerwijs niet graag als verdachte worden behandeld wanneer zij een medisch noodzakelijk geachte ingreep op medisch oordeelkundige en verantwoorde wijze uitvoeren. Wij menen die duidelijkheid te kunnen verschaffen door de invoeging van een enkel woord in de wetstekst, dus zonder de Nederlandse tekst te kopiëren. Voorgesteld wordt de omschrijving van het strafbare feit te beginnen met de woorden: “opzettelijk en onrechtmatig”. Het woord “onrechtmatig” als bestanddeel heeft hier dan de functie van een extra waarschuwing aan de rechter, inhoudende dat deze zich ervan dient te vergewissen dat de concrete medische handeling onrechtmatig is uitgevoerd, dat wil zeggen in strijd met de eisen die binnen de beroepsgroep gelden en aan de beroepsgroep worden opgelegd.” De nieuw voorgestelde rechtvaardigingsgrond ‘gehandeld volgens algemeen aanvaarde regels van beroepsuitoefening’ biedt de arts bovendien in het algemeen de mogelijkheid van verweer ter zake van medisch handelen, welk verweer dan in gevallen van levensbeëindiging op verzoek extra nauwkeurig op de mogelijke onrechtmatigheid van het medisch handelen dient te worden onderzocht door de rechter. Dat vindt de Commissie dus kennelijk in onderlinge samenhang beschouwd een – voor Aruba – beter alternatief.

Ik eindig mijn keuze in de veranderingsvoorstellen voor de bijzondere delicten met de opvallende wijzigingen in de sfeer van de vermogensdelicten. De stroperij-artikelen worden geschrapt en bij de strafverzwarende omstandigheden wordt niet langer gesproken over diefstal van vee uit de wei, is het begrip spoorwegongeval alsmede ‘spoorrein in beweging’ geschrapt, terwijl is toegevoegd de ontruiming op last van het bevoegd gezag. Voor het Nederlandse recht was natuurlijk al wel duidelijk dat er in deze sfeer gemakkelijk verbeteringen denkbaar zijn.

4. Slotsom

Elke keer dat ik mij in het thema verdiep en daardoor toch een beetje heen kijk over de praktische bezwaren die natuurlijk aan het thema zijn verbonden en die daarbij op het eerste gezicht al opkomen, raak ik weer enthousiast voor de gedachte van

een geïntegreerde herziening van het Wetboek van Strafrecht. Ik begrijp goed dat het veel werk is met mogelijk ongewisse uitkomsten en dat er meer urgente wetgevingsprojecten bestaan. Maar het Wetboek van Strafrecht is een belangrijk baken in de samenleving dat het verdient werkelijk goed bij de tijd te zijn. Er is sinds 1886 veel aan gesleuteld, niet alleen bij de bijzondere delicten maar ook in het Algemeen Deel, en ik zou zeker niet de stelling willen verdedigen dat het als geheel niet of niet goed zou functioneren. Maar op onderdelen is echt verbetering denkbaar, terwijl een samenhangende heroverweging van het geheel naar mijn overtuiging ten goede zou komen aan het Wetboek als bouwwerk. Dat standpunt is hiervoor onder 2.4 al uitgebreid toegelicht.

De Arubaanse activiteiten zie ik in dit verband als een duidelijke stimulans. Zelfs met de door de gerichtheid op het geldende Nederlandse recht vrij beperkte taakopvatting levert het hierboven geschetste beeld van het werk van de Commissie ook voor de Nederlandse strafrechtjurist veel op dat bovendien ten dele echt wettelijk is voor het optimaal functioneren van de strafrechtspleging. De Commissie laat ook goed zien dat veel eenvoudigweg behouden kan blijven en dat dat geen fundamentele discussies behoeft te vergen. De Commissie maakt tenslotte de haalbaarheid van een geïntegreerde herziening duidelijk: binnen vier jaar is, zo te zien met een vrij conventionele werkwijze zonder buitensporige inspanningen, het project in hoofdlijnen afgerond.

In dit verband valt ook te wijzen op het bekende Nederlandse Strafvordering 2001-project. Per saldo wordt dat project mijns inziens terecht zeer gewaardeerd, ook al hoeft men het daarvoor niet met alle uitkomsten ervan eens te zijn. Is dat project niet een nieuw gegeven waardoor wat gemakkelijker tegen de – op zichzelf terecht – praktische bezwaren van zulke grote herzieningen kan worden aangekeken? Bij Strafvordering 2001 speelde de universiteit zelfs bij uitstek een belangrijke rol door het leveren van denk- en werkkracht, ook daar bleek een jaar of vier een reële periode. Dat project was weliswaar theoretischer getint en groef daardoor vermoedelijk dieper dan het hierboven geschetste Arubaanse rapport,⁴⁸ maar het Arubaanse project is verder gegaan in het zelf doordenken van de daadwerkelijke consequenties van een herziening voor de wettelijke regeling door met een daadwerkelijk alternatief voor een nieuwe tekst van het Wetboek van Strafrecht te komen; dat levert uiteindelijk misschien een nog scherpere vraagstelling op.⁴⁹

---

⁴⁸ Ook in het materiële strafrecht is daar wel reden voor; vooral sommige algemene leerstukken zouden dogmatische doordenking verdienen mét aandacht voor de vanuit het legaliteitsbeginsel gefundeerde wenselijkheid om zo mogelijk “concrete aanknopingspunten voor de rechtsontwikkeling” aan te reiken (vgl. hierover ook A.A. Franken, *Casuïstiek en legaliteit in het materieel strafrecht*, DD 2006, p 949-958). Dat kan ook doorwerken in de wettelijke regeling van die algemene leerstukken, maar denkbaar is ook dat een en ander bijvoorbeeld meer in de rechtspraak tot uitdrukking zou komen.

⁴⁹ En het maakt het de wetgever wellicht ook net iets moeilijker om met voorstellen van zo’n project “aan de haal te gaan” door de lekkerste vruchten eruit te pikken en/of door een wettelijke vertaling voor de geformuleerde ideeën te kiezen die de projectleden zelf misschien niet helemaal zo voor ogen stond, als ik kritiek

Er bestaan – positief geformuleerd – dus kennelijk meerdere manieren waarop aan een geïntegreerde herziening met inachtneming van praktische grenzen vruchtbaar vorm kan worden gegeven en misschien kunnen goede aspecten van de verschillende voorbeelden van dergelijke projecten met elkaar worden gecombineerd. Mij zou, dat zal inmiddels duidelijk zijn, zo'n geïntegreerde herziening van het Wetboek van Strafrecht bijzonder aanspreken.

---

over de gang van zaken rond Strafvordering 2001 zo mag samenvatten. Overigens meen ik wel dat tegen die kritiek in moet worden benadrukt dat het laatste woord hier uiteindelijk echt aan de wetgever toekomt.